

Ірина МОЙСЕЄНКО,
orcid.org/0000-0003-3642-3331
старший викладач кафедри загальної, спеціальної педагогіки,
реабілітації та інклюзивного навчання
Комунального закладу вищої освіти «Дніпровська академія неперервної освіти»
Дніпропетровської обласної ради
(Дніпро, Україна) irina.moyseenko@gmail.com

ХАРАКТЕРИСТИКА СТРУКТУРНИХ КОМПОНЕНТІВ СЕНСОМОТОРНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ДІТЕЙ З РАС

У статті охарактеризовано діфініції понять компетентність, компетентнісний підхід, сенсомоторна компетентність.

Пріоритетом освітньої політики держави є реалізація компетентнісного підходу. Формування та розвиток у дітей ключових компетентностей стало необхідним і новим у освіті дітей з РАС. Важливим чинником адаптації дитини у соціумі стає сформованість життєвої компетентності як здатності застосовувати набуті знання, уміння, навички у практичній життєдіяльності. Основною метою дошкільної освіти дітей з РАС є розвиток та виховання у дітей соціально-адаптивних, життєво-необхідних умінь та навичок. Діти мають набути достатній власний досвід культури спілкування, співпраці, самовираження, загальнонавчальні та соціально-побутові уміння.

В теорії та практиці загальної та спеціальної педагогіки напрацьовано значний досвід компетентнісного підходу у навчанні. Методологічні підходи і теоретичні засади розробки такого підходу закладено у фундаментальних класичних і сучасних наукових дослідженнях: Н. Кірабаєва, Н. Кульбіда, К. Островської, Г. Селевко, А. Хуторського, Р. Чумічевої та інших дослідників.

На основі аналізу наукової літератури у статті ставилась мета визначити поняття сенсомоторної компетентності та окреслити структурні компоненти сенсомоторної компетентності дітей дошкільного віку з розладами аутичного спектра.

Тому формування ключових компетентностей у дітей закладу дошкільної освіти має здійснюватися за допомогою організації різних видів діяльності, різноманітних ситуацій для успішної адаптації дитини в сучасному соціумі. У випадку коли мова йде про дітей з РАС сенсомоторна компетентність – це основа, на якій буде вибудовуватись будь-яка компетентність дитини.

На основі аналізу наукової літератури було охарактеризовано структуру сенсомоторної компетентності дітей дошкільного віку з РАС як базової. У статті визначено коло реальних об'єктів дійсності, стосовно яких вводиться компетентність. Зазначено соціально-практична обумовленість і значущість компетентності. Запропоновано значеннєві орієнтації дитини (особистісна значущість компетентності). Виявлено яким чином сенсомоторна компетентність сприяє сприйманню та засвоєнню нового навчального матеріалу. Конкретизування сенсомоторної компетентності на рівні ліній розвитку (дошкільля) та освітніх галузей і навчальних предметів (школа). Окреслено оволодіння та вдосконалення сенсомоторних вмінь та навичок, засвоєння просторової термінології. Зазначені мінімально необхідний досвід діяльності дитини, способи діяльності стосовно кола реальних об'єктів та показники засвоєння сенсомоторної компетентності.

Ключові слова: діти з РАС, компетентнісний підхід, сенсомоторна компетентність, структура сенсомоторної компетентності.

Irina MOISEIENKO,

orcid.org/0000-0003-3642-3331

Senior Lecturer at the Department of General, Special Pedagogy,
Rehabilitation and Inclusive EducationMunicipal Institution of Higher Education "Dnieper Academy of Continuing Education"
of Dnipropetrovsk Regional Council
(Dnipro, Ukraine) irina.moysenko@gmail.com

CHARACTERISTICS OF STRUCTURAL COMPONENTS OF SENSORIMOTOR COMPETENCE OF CHILDREN FROM ASD

The article describes the definitions of competence, competence approach, sensorimotor competence.

The priority of the state educational policy is the implementation of the competence approach. The formation and development of children's key competencies has become necessary and new in the education of children with ASD. An important factor in the adaptation of the child in society is the formation of life competence as the ability to apply the acquired knowledge, skills, abilities in practical life. The main purpose of preschool education of children with ASD is the development and education of children in socially adaptive, vital skills and abilities. Children must acquire sufficient personal experience of the culture of communication, cooperation, self-expression, general and social skills.

In the theory and practice of general and special pedagogy, considerable experience of competence approach in teaching has been gained. Methodological approaches and theoretical principles of such an approach are laid down in fundamental classical and modern scientific research: N. Kirabaeva, N. Kulbida, K. Ostrovskaya, G. Selevko, A. Khutorsky, P. Chumicheva and other researchers.

Based on the analysis of the scientific literature, the article aimed to define the concept of sensorimotor competence and outline the structural components of sensorimotor competence of preschool children with autism spectrum disorders.

Therefore, the formation of key competencies in preschool children with ASD in the preschool institution should be carried out through the organization of different activities, different situations for the successful adaptation of the child in modern society. In the case of children with ASD, sensorimotor competence is the basis on which any competence of the child will be built.

Based on the analysis of the scientific literature, the structure of sensorimotor competence of preschool children with ASD was characterized as basic. The article defines the range of real objects of reality for which competence is introduced. The socio-practical conditionality and significance of competence are indicated. The semantic orientations of the child (personal significance of competence) are offered. It is revealed how sensorimotor competence promotes the perception and assimilation of new educational material. Concretization of sensorimotor competence at the level of lines of development (preschool) and educational fields and subjects (school). Mastering and improvement of sensorimotor skills, mastering spatial terminology are outlined. The minimum necessary experience of the child's activity, methods of activity in relation to the range of real objects and indicators of mastering sensorimotor competence are indicated.

Key words: children with ASD, competence approach, sensorimotor competence, structure of sensorimotor competence.

Постановка проблеми. Формування ключових компетентностей дитини є перспективним напрямом в науці та практиці освіти. Ключові компетентності – ті, які кожен потребує для особистої реалізації, розвитку, активної громадянської позиції, соціальної інклюзії та працевлаштування і які здатні забезпечити особисту реалізацію та життєвий успіх протягом усього життя.

Під час навчання з різних предметів, на всіх етапах освіти діти набувають знань, досвіду через сприйняття навколишнього середовища. Фундаментом для побудови ключових компетентностей є сенсомоторна компетентність.

Аналіз досліджень. Сучасна спеціальна педагогіка стоїть на шляху активного вивчення сенсомоторного розвитку дітей з розладами аутичного спектра (РАС). Дослідження McHale K., Germak S. (1992), розглядають порушення моторного розвитку, Watling R., Hauer S. (2015) з'ясовують причину дисфункції процесів сприй-

няття при аутизмі характеризує як нездатність активно переробити сенсорні враження, сприйняти мультисенсорну стимуляцію, перебуваючи при цьому у спокійному й зосередженому стані. Dawson G., Rogers S. (2009) також стверджують, що неадекватне сприйняття дітей з РАС пов'язане з труднощами активної адаптації до різних типів і поєднань сенсорних стимулів. Досліджуючи перцептивні функції всіх сенсорних модальностей, O'Conner, M., & Padula W (1997) виявили подібні тенденції, які засвідчили, що діти з РАС мають проблеми з поданням інформації різноманітних модальностей. Приділяючи основну увагу вивченню сенсорних відчуттів дітей з РАС, їх сенсорних особливостей, моделям поведінки (Lane A, 2019 Mailloux Z 2021, Phytanza D. 2021, Sansi A. 2020 та ін.), вказується на відмінності у способах обробки щоденних сенсорних стимулів. Вони впливають на освітній процес, участь у повсякденному житті.

Компетентнісний підхід (Н. Кульбіда, 2020) є віддзеркаленням загальносвітової тенденції до зміщення акцентів з принципу адаптивності на принцип компетентності випускників закладів освіти. Під цим поняттям слід розуміти здатність і готовність здійснювати ефективну комунікативну діяльність. Компетентність (А. Хуторський, 2003) базується на сукупності особистісних якостей дитини, необхідних і достатніх для здійснення продуктивної діяльності по відношенню до певного об'єкта, володіння дитиною відповідною компетенцією, це якість особистості, що вже склалася. Компетенція – норма зовнішнього світу.

У свою чергу, Н. Кірабаєв (2006) розглядає компетентність як здатність самої людини, а компетентнісну характеристику як складову цієї здатності.

Є наукова думка, що компетентність – це готовність суб'єкта ефективно організувати внутрішні та зовнішні ресурси для постановки і досягнення мети. (Г. Селевко, 2004) Під внутрішніми ресурсами розуміють знання, вміння, навички, надпредметні вміння, способи діяльності, психологічні особливості, цінності та ін.

Важливим є бачення К. Островської (2013), про сутність поняття «компетентність» як прояв інтеграції знань, умінь, навичок, способів діяльності, якостей, властивостей особистості, що дозволяє людині діяти самостійно, брати на себе відповідальність за доручену справу, власне життя. Таким чином, компетентність, як і компетенція, виступають у інтегральній характеристиці особистості, що є набутими якостями. Спільним для цих понять виступає діяльність. Компетенція є сферою відносин, що існують між знанням і дією в людській практиці. Компетентність – це не тільки наявність знань і досвіду, але і вміння розпорядитися ними в ході реалізації своїх повноважень. Сформованість у випускників дитячого садку комунікативної, соціальної, мовленнєвої компетентності розглядається науковцем у наступній структурі: знання (наявність деякого обсягу інформації); ставлення до цього знання (прийняття, неприйняття, ігнорування, трансформація та ін); виконання (реалізація знань на практиці).

У концепції та програмі передшкільної освіти Р. Чумічева (2019) визначає компетентність дитини як найбільш ефективні способи досягнення цілей діяльності, вирішення проблемних ситуацій (навчальних, соціальних, особистісних), активного освоєння за допомогою дорослого або самостійно усвідомлені як цінність в даний просторово часовий відрізок (для себе та інших).

Підсумовуючи вищезазначене, ми розглядаємо компетентність як здатність продуктивно діяти, яка базується на наборі добре засвоєних компетенцій. Компетенція – це інтеграція та модуляція інформації на основі якої формується дія (ігрова, рухова, пізнавальна, продуктивна, виробнича, інтелектуальна, соціальна, комунікативна та ін.)

Мета статті. На основі аналізу наукової літератури визначити поняття сенсомоторної компетентності та, спираючись на науковий доробок А. Хуторського, окреслити структурні компоненти сенсомоторної компетентності дітей дошкільного віку з розладами аутичного спектра.

Виклад основного матеріалу. Реалізація компетентнісного підходу в дошкільній освіті є одним з ключових завдань і вимагає створення нових форм і видів взаємодії дорослих (вихователів, батьків, персоналу дошкільного закладу освіти) з дітьми і один з одним для забезпечення найбільш повного, поліваріантного і вільного контакту.

Тому формування ключових компетентностей у дітей дошкільного віку з РАС в рамках закладу дошкільної освіти має здійснюватися за допомогою: організації різних видів діяльності (спільної і самостійної, трудової, ігрової, дослідницької та ін.); організації різноманітних ситуацій, спрямованих на проживання дитиною і придбання нею необхідного практичного і життєвого досвіду; організації ситуацій, спрямованих на успішну адаптацію дитини в сучасному соціумі.

Психолого-педагогічні умови реалізації компетентнісної освіти у дошкільній освіті: забезпечення таких ситуацій, коли можливість вибору діяльності, партнера, засобів та ін. надається кожній дитині, забезпечення опори на особистий досвід дитини при освоєнні нею нових знань; орієнтованість педагогічної оцінки на відносні показники дитячої успішності, тобто порівняння сьогоденних досягнень дитини з її власними вчорашніми досягненнями, стимулювання самооцінки дитини; формування ігрової діяльності як найважливішого чинника розвитку дитини; створення освітнього середовища, що сприяє всебічному розвитку дитини і збереженню її індивідуальності; збалансованість репродуктивної (відтворення готового зразка) і продуктивної діяльності (вироблення суб'єктивно нового продукту) тобто дослідницької, творчої діяльності, спільних і самостійних, рухливих і статичних форм активності; залучення сім'ї.

Відповідно до оновленого Базового компонента дошкільна освіта має сприяти формуванню у всіх дітей компетентностей, необхідних для життя та

подальшого навчання. Компетентність як результат дошкільної освіти та особистісне надбання відображає систему взаємопов'язаних компонентів фізичного, психічного, соціального, духовного розвитку особистості дитини: емоційно-ціннісного ставлення; сформованості знань; здатності та навичок до активного, творчого впровадження набутого досвіду, тобто до регуляції досягнень, поведінки, діяльності.

У випадку коли мова йде про дітей з РАС сенсомоторна компетентність – це основа, на якій буде вибудовуватись будь-яка компетентність дитини.

З огляду на вищезазначене можна стверджувати, що сенсомоторна компетентність стосовно дітей з розладами аутичного спектра – це здатність продуктивно діяти, ефективно застосовуючи сенсорні відчуття та моторний досвід, успішно реалізовувати освітній потенціал, самостійно задовольняти соціальні потреби на основі здобутих сенсомоторних компетенцій.

На основі аналізу наукової літератури та спираючись на науковий доробок А. Хуторського, який окреслив універсальний перелік структурних компонентів компетентності, ми охарактеризували структуру сенсомоторної компетентності дітей дошкільного віку з РАС. Розглянемо структуру сенсомоторної компетентності більш детально.

Назва компетентності: сенсомоторна компетентність.

Тип компетентності: базова.

Коло реальних об'єктів дійсності, стосовно яких вводиться компетентність. Дошкільні, шкільні та позашкільні навчальні заклади, місця соціального використання (дитячі площадки, театри, торгово-розважальні центри та ін.).

Соціально-практична обумовленість і значущість компетентності (для чого вона необхідна в соціумі). Основа для адаптації дитини у шкільному середовищі (у іншому середовищі): дитина буде мати координовані рухи, розуміти слухову інструкцію, наслідувати рухи та дії, планувати та точно виконувати рухи, виконувати завдання, уміти чекати, дотримуватись правил. Завдяки сенсомоторній компетентності відбудеться реалізація оптимальної моделі повноцінного розвитку та функціонування особистості дитини. Від неї залежать індивідуальна освітня траєкторія учня та програма його життєдіяльності в цілому.

Значення орієнтації дитини стосовно даних об'єктів, особистісна значущість компетентності (у чому й навіщо дитині бути компетентним). Розуміння розвитку просторових, зорово-слухових уявлень, обробки тактильної інформації, обробки

вестибулярно-пропріоцептивної інформації, практичних здібностей та взаємозв'язку між ними.

Можливість перебування дитини у закладі освіти, опанування здобувачами освіти предметними знаннями, усвідомлення цілісної картини довкілля, всебічний розвиток дитини у відповідності з її можливостями; максимальна адаптація до навколишньої дійсності з метою подальшої успішної адаптації до шкільного середовища та навчання; розвитку пізнавального інтересу до оточуючого середовища.

Сенсомоторна компетентність сприяє сприйманню та засвоєнню нового навчального матеріалу, а саме: використання слухової функції потрібно для розвитку мовлення, та успішного засвоєння матеріалу, що подається в усній формі; оптичний потік є джерелом інформації про середовище, яка допомагає організовувати пізнання навколишнього та організації пересувань у просторі за допомогою зору; використання перцепції для орієнтації у просторі перемикання з однієї справи на іншу; сприймання меж свого тіла (кінчиків пальців), положення пальців відносно один до одного для розвитку дрібної моторики та підготовленість дітей до школи; плавність та точність рухів для маніпулювання предметами; відчуття власного тіла та сприймання глибокої чутливості пов'язаних зі сприйняттям себе та сприйняттям цілісності свого тіла, що веде до відсутності страхів; адекватні, точні ВБПГ реакції (утримання рівноваги, координація двох сторін тіла, виконання послідовності рухів, перенесення через середню лінію та ін.) дають можливість приймати участь у шкільних справах, бажання діяти, не відчуваючи тривожності, страху.

Знання про дане коло реальних об'єктів. Сенсомоторна компетентність конкретизуються кожного разу на рівні ліній розвитку (дошкільня) та освітніх галузей і навчальних предметів (школа). Наприклад, дана компетентність знаходить своє втілення в програмах дошкільної освіти у формуванні та розвитку здоров'язбережувальної (уміння рухатись), ігрової (розуміння правил гри), сенсорно-пізнавальної (перцептивні дії), конструкторсько-будівельної (планування рухів), мовленнєвої, мистецтвознавчої компетенцій, а потім у предметних компетенціях початкової школи (читання, письмо, математика, природознавство та ін.), де потрібні терпіння, уміння очікувати, орієнтування у просторі, дослідницькі вміння, точність рухів та ін.

Уміння й навички, що відносяться до даного кола реальних об'єктів. Оволодіння та вдосконалення рухових навичок, побудови рухового

режиму, уміння імітації рухів залучення до різних форм сенсорної діяльності; залучення дитини в активну індивідуальну або групову діяльність з однолітками чи дорослими. Засвоєння просторової термінології, усвідомлене обрання раціонального способу рухової дії; підвищення працездатності та утримання її на тому оптимальному рівні, який надає можливість зберегти психічні та фізичні можливості дитини.

Способи діяльності стосовно даного кола реальних об'єктів. Для реалізації сенсомоторної компетентності добираються комунікативні, пізнавальні, ігрові, рухові (статичні, динамічні), стереотипні, конструювальні, тактильні, імітаційні вправи.

Мінімально необхідний досвід діяльності учня у сфері даної компетентності. Організація довільності дій і вільного цілеспрямованого використання засвоєних моторних навичок. Вироблення стійкості до вестибулярних стимулів. Регуляція м'язового тону, розподіл м'язових зусиль. Підвищення контролю пози. Подолання гравітаційної невпевненості, неадекватної реакції на рух. Розвиток здатності моторного планування (здатність планувати, ініціювати, здійснювати моторну дію), моторної пам'яті. Тренування великих м'язів рук, ніг, тулуба для підвищення сили, витривалості, постави, балансу і координації. Засвоєння порядку дій, їх ритмічної, часово-просторової організації, відтворення схеми дії, організація довільної дії та вільного цілеспрямованого використання засвоєних моторних навичок. Вироблення точності рухів, влучності. Подолання гравітаційного страху. Розвиток чутливості пальців для зняття тактильного

блокування, формування уміння регулювати тону м'язів дрібної моторики, розвиток здатності пригнічувати або відсіювати тактильні відчуття, визначення якості того до чого торкаються, заспокоєння або активізація нервової системи за рахунок розгойдування на платформі, гамаку, колоді. Поліпшувати дихальний супровід мовлення, зміцнювати м'язи шік, язика, губ, щелеп, розвиток правильної позиції губ. Розвивати рухливість артикуляційного апарату. Формування та розвиток вміння збирати візуальну інформацію, слідкувати очима за предметами, що рухаються, сприйняття різних візуальних стимулів, розширення поля зору. Розвиток уміння розпізнавати звуки, комбінації звуків. Поліпшення розрізнення мовлення, фонем. Формування навичок нівелювання різних впливів, що заважають слухати.

Показники. Наприкінці засвоєння сенсомоторної компетентності діти повинні виконувати всі вправи самостійно. Навички набуваються послідовно, спочатку значний контроль над дією дитини (виконання разом з дитиною), потім контроль над дією з боку (поруч з дитиною), далі контроль словом (на відстані від дитини) і на завершення навчання самостійне виконання та перенесення досвіду в інші умови.

Висновки. При конструюванні сенсомоторної компетентності ми спиралися на психофізіологічні здібності дітей. На початку конструювання компетентності ми з'ясували прояви майбутньої сенсомоторної компетентності у розвитку дитини. З метою розуміння підготовленості дитини до нових умов побудували схему сенсомоторної компетентності з урахуванням сенсомоторних компетенцій та показників.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Кирабаев Н.С. Методические рекомендации к разработке новой структуры цикла гуманитарных и социально-экономических дисциплин с учетом компетентностного подхода и на основе опыта современной организации учебного процесса. URL: [http://www.uni-vologda.ac.ru/faculty/iao/material 1 .html](http://www.uni-vologda.ac.ru/faculty/iao/material%201.html).
2. Кульбіда С.В. (2020). Освітній простір для всіх (застосування компетентнісного і білінгвального підходів в умовах модернізації освітньої діяльності). Стратегія післядипломної освіти для сталого розвитку: монографія; за ред. Н.М. Рідей, Л.М. Панченко. 2 видання, доповнене і перероблене, 229-256. (2,0). Київ: Вид-во НПУ імені М.П. Драгоманова, 2020. ISBN 978-966-931-233-4 http://ispukr.org.ua/?page_id=1307#.Ya7VZNJBwdU
3. Островська К.О. Психологічні основи формування соціальних компетенцій дітей з аутистичними порушеннями: дисертація д-ра психолог.наук: 19.00.08 /Нац.пед. ун-т ім. М.П.Драгоманова. Київ, 2013, 466 с.
4. Про затвердження Базового компонента дошкільної освіти (Державного стандарту дошкільної освіти) нова редакція: затв. Наказом М-ва освіти та науки України від 12.01.2021р. № 33. URL: https://mon.gov.ua/storage/app/media/rizne/2021/12.01/Pro_novu_redaktsiyu%20Bazovoho%20komponenta%20doshkilnoyi%20osvity.pdf
5. Селевко Т.К. Компетентности и их классификация. *Народное образование*, 2004. № 4. С. 138.
6. Хуторской А.В. Ключевые компетенции. Технология конструирования. *Народное образование*, 2003. № 5. С.55-61.
7. Чумичева Р.М. Научные перспективы исследования проблем дошкольного образования. *Дошкольник: методика и практика воспитания и обучения*. 2019, № 2. С. 20-23.
8. McHale K., Germak S. Fine motor activities in elementary school: Preliminary findings and provisional implications for children with fine motor problems. *American Journal of Occupational Therapy*, 1992. № 46, P. 898-903.
9. Mailloux Z., Grady-Dominguez P., Petersen J., Parham L D., Roley S. S., Bundy A., Schaaf R. C. Evaluation in Ayres Sensory Integration® (EASI) Vestibular and Proprioceptive Tests: Construct Validity and Internal Reliability. *American*

Journal of Occupational Therapy. 2021 № 75(6). DOI: 10.5014/ajot.2021.043166. URL: <https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/26356655/>

10. Sansi A., Nalbant S. & Ozer D. Effects of an Inclusive Physical Activity Program on the Motor Skills, Social Skills and Attitudes of Students with and without Autism Spectrum Disorder. *Journal of Autism and Developmental Disorders* vol. 51, 17 September 2020 p. 2254–2270 DOI <https://doi.org/10.1007/s10803-020-04693-z> <https://link.springer.com/>

REFERENCES

1. Kyrabaev N.S. Metodicheskiye rekomendatsyy k razrabotke novoy struktury tsykla humanyarnykh y sotsyal'no-ekonomycheskykh dystsyplyn s uchetom kompetentnostnoho podkhoda y na osnove opyta sovremennoy orhanyzatsyy uchebnogo protsesssa. [Methodical recommendations for the development of a new structure of the cycle of humanities and socio-economic disciplines, taking into account the competence approach and based on the experience of modern organization of the educational process.] URL: <http://www.uni-vologda.ac.ru/faculty/iao/material/1.html>. [in Russian]

2. Kul'bida S.V. (2020). Osvitniy prostir dlya vsikh (zastosuvannya kompetentnisnoho i bilinhval'noho pidkhodiv v umovakh modernizatsiyi osvity dlya vsikh). [Educational space for all (application of competence and bilingual approaches in the modernization of educational activities). Strategy of postgraduate education for sustainable development] *Stratehiya pilyadyplomnoyi osvity dlya staloho rozvytku : monohrafiya; za red. N.M. Ridey, L.M. Panchenko. 2 vydannya, dopovnene i pereroblene*, 229-256. (2,0). Kyiv: Vyd-vo NPU imeni M.P. Drahomanova, 2020. ISBN 978-966-931-233-4 http://ispukr.org.ua/?page_id=1307#. Ya7VZNJBwdU [in Ukrainian]

3. Ostrovs'ka K.O. Psykholohichni osnovy formuvannya sotsial'nykh kompetensiy ditey z autystychnymy porushennyyamy: dysertatsiya d-ra psykholoh.nauk [Psychological bases of formation of social competences of children with autistic disorders: the dissertation of the doctor of psychological sciences]: 19.00.08 / Nats.ped. un-t im. M.P. Drahomanova. Kyiv, 2013, 466 s. [in Ukrainian]

4. Pro zatverdzhennya Bazovoho komponenta doshkil'noyi osvity (Derzhavnoho standartu doshkil'noyi osvity) [On approval of the Basic component of preschool education (State standard of preschool education) new edition: approved] nova redaktsiya: zatv. Nakazom M-va osvity ta nauky Ukrayiny vid 12.01.2021 r. № 33. URL: https://mon.gov.ua/storage/app/media/rizne/2021/12.01/Pro_novu_redaktsiyu%20Bazovoho%20komponenta%20doshkilnoyi%20osvity.pdf [in Ukrainian]

5. Selevko T.K. Kompetentnosty y ykh klasyfikatsiya. [Competences and their classification] *Narodnoe obrazovanye*, 2004. № 4. S. 138. [in Russian]

6. Khutorskoy A.B. Klyuchevyye kompetensyy. Tekhnolohyya konstruyovannya. [Key competencies. Design technology.] *Narodnoe obrazovanye*, 2003. № 5. S. 55-61. [in Russian]

7. Chumycheva R.M. Nauchnye perspektyvy yssledovannya problem doshkol'noho obrazovannya. [Scientific perspectives of research of problems of preschool education] *Doshkol'nyk: metodyka y praktyka vospytannya y obuchenyya*. 2019. № 2. S. 20-23. [in Russian]

8. McHale K., Germak S. Fine motor activities in elementary school: Preliminary findings and provisional implications for children with fine motor problems. *American Journal of Occupational Therapy*, 1992. № 46. P. 898-903.

9. Mailloux Z., Grady-Dominguez P., Petersen J., Parham L D., Roley S. S., Bundy A., Schaaf R. C. Evaluation in Ayres Sensory Integration® (EASI) Vestibular and Proprioceptive Tests: Construct Validity and Internal Reliability. *American Journal of Occupational Therapy.* 2021. № 75(6). DOI: 10.5014/ajot.2021.043166. URL: <https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/26356655/>

10. Sansi A., Nalbant S. & Ozer D. Effects of an Inclusive Physical Activity Program on the Motor Skills, Social Skills and Attitudes of Students with and without Autism Spectrum Disorder. *Journal of Autism and Developmental Disorders* vol. 51, 17 September 2020 p. 2254–2270. DOI <https://doi.org/10.1007/s10803-020-04693-z> <https://link.springer.com/>